

UŞAQLARIN AİLƏDƏ TƏRBIYƏSİ
ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ В СЕМЬЕ
UPBRINGING CHILDREN IN THE FAMILY

UOT 37.0

AİLƏDƏ UŞAQLARIN MƏNƏVİ MƏDƏNİYYƏTİNİN FORMALAŞDIRILMASI

Jalə Natiq qızı Əzimli

Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı

ORCID: 0009-0007-5132-5728

E-mail: zhala.azimlee@gmail.com

Açar sözlər: mənəvi dəyərlər, mənəvi mədəniyyət, ailə, ailədə mədəniyyət.

Ключевые слова: моральные ценности, нравственная культура, семья, культура в семье.

Key words: moral values, moral culture, family, culture in the family.

Ailə uşaqların mənəvi dəyərlərin və mədəniyyətin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Uşaqlar ətraf ilə ilk qarşılıqlı münasibətlərini ailələri vasitəsilə qurur və əxlaqi dəyərləri, davranışları və etik anlayışları valideynlərindən əxz edirlər. Bu səbəbdən də ailə böyüməkdə olan nəslin əxlaqının saflaşmasında, mənəvi keyfiyyətlərinin təşəkkül tapıb formalaşmasına böyük kömək göstərir.

İlk tərbiyəçilər olan ata-analar məqsədi eyni zamanda uşaqlarının nümunəvi davranışa yiyələnmələrinə nail olmaqdır. Valideynlərin öz davranışları, münasibətləri və etik dəyərlərə sadıqlığı uşaqların həmin dəyərləri mənimsəməsində həlledici rol oynayır. Ata-anaların şəxsi nümunəsi uşaqları düzgün istiqamətə yönəldir.

Valideynlərin uşaqlara göstərdiyi xoş niyyət və hörmət mənəvi inkişafın əsas amilidir. Hörmət ilə yaradılan ünsiyyət tərzü uşaqları başqa insanlara da eyni qaydada hörmət etməyə və empatiya qurmağı alışıdır. Valideynlər uşaqlara doğru ilə yanlış arasındakı fərqi öyrətməklə onlarda mənəvi mədəniyyəti formalaşdırma bilərlər. Bunun üçün gündəlik həyat təcrübələrindən faydalanmaq mümkündür. Məsələn, qərarların qəbulu zamanı diqqətli və ehtiyatlı olmaq, tərbiyə metodlarından düzgün istifadə etmək, uşaqların nümunəvi davranışını, yaxşı hərəkətini gördükdə onları rəğbətləndirmək tərbiyə işinin səmərəliliyinə imkan verir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev ailə dəyərlərlə bağlı belə bir fikir söyləmişdir: “Xalqımızın yaşaması, öz mənliliyini, qururunu qoruması üçün ailə dəyərləri, milli dəyərlər əvəzolunmaz rol oynamışdır”.

Valideynlər tərbiyə işləri zamanı cəmiyyətə töhfə vermənin vacibliyini vurğulamalıdırlar. Uşaqlara başqalarına kömək etməyin dəyərini və cəmiyyətə faydalı olmağın vacibliyini öyrətmək əxlaqi mədəniyyət yaradır.

Mənəvi mədəniyyətin formalaşdırılması prosesində uşaqlarda öz mənəviyyatını təkmilləşdirmək tələbatı meydana gəlir, o, fəal olur, öz üzərində işləyir, cəmiyyətdə necə davranmağın, nə kimi mənəvi norma və prinsipləri rəhbər tutmağın vacibliyini anlayır, rəftar və hərəkətlərində bu qaydalara, cəmiyyətin birgə yaşayış normalarına əməl etməyə çalışır.

Uşaqların mədəni davranış tərbiyəsində əsas yerləri səmimilik, sadəlik, təvazökarlıq, xeyirxahlıq, dostu-yoldaşa sadıqlıq, sədaqətli olmaq, düzlük, doğruculuq, dostluq, yoldaşlıq, ədalətlik və s. kimi keyfiyyətlər tutur [5, s. 211].

Bunlar mühüm əxlaqi keyfiyyətlərdir. Həmin keyfiyyətlərə ilk növbədə ailədə yiyələnmək, daha sonra özünütərbiyə və ictimai tərbiiyə ilə onların təkmilləşdirilməsi qayğısına qalmaq lazımdır.

Bir çox valideynlər mənəvi mədəniyyəti uşaqlar aşılamaq üçün din və onun təsirlərindən istifadə edir. Bəs din uşağa necə təsir edə bilər? Din uşaqların ruhlarına, etik dəyərlərə, mənəvi görüşlərə və məsuliyyət hissinə səmərəli şəkildə təsir göstərir. Mənəvi dəyərlər, hörmət, məsuliyyət, mərhəmət kimi mühüm dəyərlər uşaqlara öyrədilir. İçində mərhəməti olan bir uşaq həm ailəsinə, həm özünə, həm də ətrafına daim yararlı olacaqdır. Ona görə də dini dəyərlərinin tərbiyəvi imkanlarından faydalanmaq lazımdır.

Ailənin mənəvi dəyərləri, valideynlərin nümunəvi davranışları uşaqların mənəviyyatını cillayır, onları həyata hazırlayır, həyatda fəal mövqə tutmağı onlara öyrədir.

Nəticə. Ailə uşağın tərbiyə aldığı ilk mühitdir. Valideynlər ilk tərbiyəçilərdir. Uşaqların tərbiyəsi işi təkcə valideynlərdən birinin (məsələn, ananın) deyil, hər iki valideynin, hətta ailənin yaşlı üzvlərinin mühüm vəzifəsidir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi uşaqların tərbiyəsində valideynlərin vəzifələrini müəyyən edir.

Problemin aktuallığı. Tədqiqatın aktuallığı ondan ibarətdir ki yeni ailələr və ya uşaqlarını yenidən tərbiyə etmək istəyən valideynlər, hansı fəaliyyət və vasitə növlərindən istifadə etməyi nəzərdən keçirə bilərlər.

Problemin elmi yeniliyi. Tədqiqatda ailələrin görə biləcəyi bir sıra fəaliyyət nümunələri öz əksini tapmışdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədə qeyd olunan fəaliyyət növləri valideynlər üçün nümunə rolunu oynaya bilər.

Ədəbiyyat

1. Abbasov A.N. Milli əxlaq və ailə etikas: Ali təhsil müəssisələri üçün dərslik. Bakı: Mütərcim, 2015.
2. Abbasov A.N. Ailə pedaqogikası: Ali təhsil müəssisələri üçün dərslik. Bakı: Mütərcim, 2021.
3. Abbasov A.N., Məmmədzadə R.R. Ailə pedaqogikası: Müntəxəbat. Ali təhsil müəssisələri üçün dərs vəsaiti. Bakı: Mütərcim, 2021.
4. Abbasov A.N. Ailə dəyərləri: Ali təhsil müəssisələri üçün dərslik. Bakı: Mütərcim, 2023.
5. Əlizadə Ə.Ə, Abbasov A.N. Ailə: Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinifləri üçün dərslik. Bakı: Maarif, 1989.
6. Əlizadə Ə.Ə, Abbasov A.N. Ailə həyatının etika və psixologiyası: Müəllim üçün metodik vəsait. Bakı: Maarif, 1988.
7. Əlizadə Ə.Ə, Abbasov A.N. Ailə həyatının etika və psixologiyası üzrə müntəxəbat: Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinifləri üçün dərslik. Bakı: Maarif, 1989.
8. Mədəniyyət haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2006.
9. Mədəniyyət tarixi və nəzəriyyəsi: Ali məktəblər üçün dərslik / M.J. Manafova, N.T. Əfəndiyeva və S.A. Şahhüseynovanın ümumi red. ilə. Bakı: Sabah, 2008.
10. A.İ. Əhmədli. Uşaqlarda davranış normalarının tərbiyə edilməsinin yolları və vasitələri. Bakı, 2008.

J.N. Азимли**Формирование нравственной культуры детей в семье
Резюме**

Так же, как семья играет ключевую роль во многих важных вопросах, она также играет важную роль в формировании начальных характеристик нравственной культуры, придаваемых детям. В результате семья должна прививать детям такую культуру, чтобы их поведение и отношение, общение с друзьями соответствовали существующим моральным нормам и правилам поведения, и они могли понимать, что и как, их суть.

J. N. Azimly**Formation of moral culture of children in the family
Summary**

Just as the family plays a key role in many important issues, it also plays an important role in the initial moral culture characteristics given to children. As a result, the family should inculcate in children such a culture that their behavior and attitude, communication with their friends is in accordance with the existing moral norms and rules of conduct, and they can understand what is and how, their essence.

Redaksiyaya daxil olub: 14.03.2024